

СУЧАСНИЙ МУЧЕНИК ЗА ВІРУ МАЄ БУТИ КАНОНІЗОВАНИЙ: ЖИТТЯ І ЧИН АКТИВІСТА АВТОКЕФАЛЬНОГО РУХУ ЖУРНАЛІСТА ВОЛОДИМИРА КАТЕЛЬНИЦЬКОГО

THE MODERN MARTYR FOR FAITH SHOULD BE CANONIZED: LIFE AND ACT OF THE ACTIVIST OF THE AUTOCERHALOUS MOVEMENT OF THE UOC JOURNALIST VOLODYMYR KATELNYTSKY

Постановка проблеми та її актуальність

2022 р. виповнюється 70 років від дня народження та 25 років від часу жорстокого вбивства у власному помешканні в столиці України 45-річного талановитого журналіста й активного громадського діяча Володимира Кательницького та його вісімдесятилітньої матері Лукерії Єлисеївни. Обоє – уродженці села Данина Ніжинського р-ну на Чернігівщині. Їх убивство не було розкрито, пам'ять патріота належно не поціновано й не увічнено.

В українському інформаційному полі бракує публікацій про представників т. зв. другого ешелону активістів національно-патріотичних, громадсько-політичних рухів, які сприяли прискоренню державотворчих процесів в Україні в 90-х рр. ХХ ст.

Уперше в богословській науці висвітлюється життєвий шлях одного з найдіяльніших активістів автокефального руху в Україні 90-х років ХХ ст., заступника голови Української християнсько-демократичної партії, голови Київської крайової організації Православного братства Андрія Первозванного журналіста Володимира Кательницького та його вісімдесятилітньої матері Лукерії Єлисеївни. Обоє – уродженці села Данина Ніжинського району на Чернігівщині. Їх убивство досі не розкрито.

У статті створено соціально-політичний портрет особистості непересічного громадсько-політичного, релігійного діяча та журналіста. На основі вивчення української

* Доктор філологічних наук, професор, професор кафедри журналістики Київського національного університету культури і мистецтв.

** Doktor of Philology, Professor, Professor Kyiv National University of Cultural and Art.

Стан розробки проблеми. Під час похорону Володимира Кательницького на Берковецькому цвинтарі в Києві звучали думки про необхідність збирання документів про його життя та публікації книги спогадів про цього мученика за віру й справжнього українського патріота, його громадсько-політичну діяльність та жертвну смерть в ім'я національного й духового відродження українського народу. Про це, зокрема, писав В. Щербина у статті «Нерозкриті злочини стають нормою для України» [Щербина, 1999], яка була опублікована в газеті «Вечірній Київ». З часу появи цієї публікації минуло вже понад 22 роки, однак про той задум, як це часто буває в нашій напруженій від запізнілих очікувань сірій буденщині, просто забули. Декого з вірних друзів В. Кательницького вже немає в живих, дехто розгубився серед житейських проблем, декому просто не до цього. Проблематика життя й чину цього маловідомого сучасникам активіста автокефального руху поставлено в нашій статті вперше.

Мета роботи:

1) проаналізувати українську газетну періодику 90-х років ХХ ст. у двох аспектах: виявити публіцистичні статті журналіста В. Кательницького на історичну тематику та систематизувати й вивчити матеріали, у яких йшлося про рзслідування вбивства В. Кательницького;

2) зібрати спогади односельців у с. Данина на Чернігівщині, колег і соратників журналіста.

національно-патріотичної періодики того періоду виявлено й проаналізовано публікації Володимира Кательницького на церковно-релігійну тематику.

Записано спогади земляків, колег і соратників про цю особистість.

Це перша спроба систематизувати творчий доробок журналіста у світлі його зацікавлень маловідомими сторінками української історії, вивчити специфіку професійної й громадської діяльності, обставини вбивства й причини нерозкриття злочину.

Автор шукає відповіді на запитання: чому правоохоронна система перших років незалежної України не була зацікавлена в об'єктивному розкритті вбивств патріотично налаштованих громадсько-політичних активістів, а також журналістів, які неухильно відстоювали українськоцентричну позицію.

Аналіз публіцистичних статей В. Кательницького здійснено за двома темами:

1) маловідомі та ідеологічно спотворені факти української історії та 2) проблеми обмосковлення Української Церкви. Сьогодні існує гостра потреба упорядкування й видання таких текстів, оскільки вони публікувалися в малодоступних періодичних виданнях.

Наголошено на тому, що високий життєвий чин справжнього патріота України, провідного діяча громадського руху за друге відродження

Завдання роботи: створити соціально-політичний портрет особистості, схарактеризувати В. Кательницького як непересічного громадсько-політичного, релігійного діяча та журналіста.

Використані **наукові методи:** аналіз і синтез (під час вивчення газетних тестів).

Новизна роботи полягає в тому, що це перша спроба систематизувати й проаналізувати творчий доробок В. Кательницького у світлі його зацікавлень маловідомими сторінками української історії, вивчити специфіку його професійної та громадської діяльності, обставини вбивства й причини нерозкриття цього злочину.

Виклад основного матеріалу.

Дві несправедливості юної долі

Володя був шостою дитиною в селянській родині Степана та Лукерії Кательницьких. Первісток Микола з'явився на світ у голодному 1933-му. Не вижив – зачах за півроку від недоїдання. Іван та Василь – довоєнні. Валентину мати тяжко виношувала в голодний 1947-й. За нею – знову хлопчик, якого назвали на честь померлого первістка – також Миколою. Найменший Володя народився 1952 р.

Життя розпорядилося так, що із першою та останньою дитиною батькам довелося спізнати й пережити найбільшого горя.

У п'ять років найменший захворів на поліомієліт. У період загострення хвороби його спішно доправили в Лосинівку, до райлі-

Української Автокефальної Православної Церкви, ревного захисника Христової Церкви та мученика за віру Володимира Кательницького заслуговують того, щоб він був канонізований Православною Церквою України.

Ключові слова: Володимир Кательницький, ідеологи радянської системи, спотворенні історичні факти, «чорний вітерок 1995-го», Українська Автокефальна Церква, Данина.

For the first time in theology, the life of one of the greatest activists of the autocephalous movement in Ukraine in the 90s of the XX century, Deputy Chairman of the Ukrainian Christian Democratic Party, Chairman of the Kyiv Regional Organization of the Orthodox Brotherhood Andriy Pervozvannyi, journalist Volodymyr Katelnytsky. Both are natives of the village of Danyna, Nizhyn district, Chernihiv region. The murder has not been solved yet.

The author set a goal to create a socio-political portrait of the individual, to describe him as an outstanding socio-political, religious figure and journalist. According to the files of Ukrainian national-patriotic periodicals of that very period, Volodymyr Katelnytsky's publications on church and religious issues were discovered and analyzed. Memories of compatriots, countrymen and colleagues about this person are recorded.

The urgency and novelty of the work lies in the fact that this is the first attempt to systematize and analyze the creative work of the journalist in the specifics of

карні. Ні пігулки, ні уколи не поділяли, ноги переставали ворушитися, а одна вже почала синіти.

Невідступно при малому була мати Ликерія Єлисеївна. Часто безсонними ночами вона роздумувала над одним питанням: «За що їй така кара, за кого й чому дитя мусить розплачуватися?» Тоді їй згадала про бабку Соснишку – стареньку данинську знахарку, яка недавно перебралася до дітей сюди, в райцентр.

Бабку привезли до лікарні підводою разом із її наповненою різними мазями й трав'яними настоянками каламарчиками валізою. Псалтир тримала в руках. Вступивши до палати, воліла, щоб усіх, крім хлопчика, звідти вивели. Бабку в лікарні знали, тому їй не перечили. За півгодини вона вийшла в переповнений хворими та лікарями коридор і тихо сказала: «Врачі закололи хлопчика. Але виживе. На дев'ятий день заворушиться, а потому й ходитиме».

Про той випадок у лікарні колись районної Лосинівки старожилі Данини згадують і досі.

Можна цьому вірити чи не вірити, але молитви, примочки та мазі баби Соснишки, яку батько Степан привозив ще кілька разів і в Данину, таки допомогли. Хлопець пішов до школи.

Утім, його ноги від тієї пори вже ніколи не ступали по землі впевнено – завжди були непередбачливими, залежали від погоди і самопочуття.

Один черевик кожного року спеціально виготовлявся в майстерні.

Хлопець мав неабияку силу волі й хотів жити. Тому уперто навантажував свої неслухняні ноги не лише гантелями, а й

his interests in little-known pages of Ukrainian history, to study the nature of professional and social activities, circumstances of murder and reasons for non-disclosure.

The author seeks answers to the question: why the law enforcement system of the first years of independent Ukraine was not interested in objectively revealing the murders of patriotic public and political activists, as well as journalists who steadfastly defended the Ukraine-centric position.

The analysis of V. Katelnytsky's journalistic articles was carried out mainly on two topics: little-known and ideologically distorted facts of Ukrainian history and the problem of the separation of the Ukrainian Church from Moscow. There is an urgent need to organize and publish such texts, as they were published in periodicals that are not currently available on the Internet.

The conclusions emphasize that the high life rank of a true patriot of Ukraine, a leading public figure for the second revival of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, a zealous defender of the Church of Christ and a great martyr for the Faith Volodymyr Katelnytsky deserves to be canonized by the Ukrainian Orthodox Church.

Key words: *Volodymyr Katelnytsky, ideologues of the Soviet system, distorted historical facts, Black Tuesday of 1995, Ukrainian Autocephalous Church, Danyna.*

працею на городі. Полов грядки, рвав ботвіну поросяткам, збирав картоплю. Усе те робив на колінах. У такий спосіб працював на присадибних ділянках і багато літ потому, коли родина назавжди покинула Данину, а сестра Валентина купила хату ближче до ніжинської електрички, у Синяках. Володя тоді часто приїздив туди з Києва в гості. Але не байдикував, а звично ставав біля сестри у міжряддях, як і раніше, на колінах.

Чи не на всі шкільні роки до нього приліпилося вуличне прізвисько «Каліка». Від цього часто наодинці плавав. Добрі люди на те реагували мудрим народним висловом з наголосом на першому слові: «Людину треба любити, а не її гріх».

Зі своїм каліцтвом Володя змирився, а от із несправедливостями цього світу, що спали на нього, – ніколи. Старша сестра Валентина виділяє два знакові в його юній долі епізоди.

Перший пов'язаний із провальним вступом до Ніжинського педінституту. Змалку Володя мав потяг до літератури, писання. Хотів бути вчителем української мови та літератури. Але «зарізали» на творі. Із запропонованих трьох тем юнак обрав сучасну: роздумував над образом лікаря Платона Кречета з хрестоматійної колись драми Олександра Корнійчука. Тлумачив, видно, відверто, по-своєму, а не так, як тоді вимагалось. Тодішній директор сільської десятирічки Василь Євменович Кошма, вболіваючи за свого найкращого випускника, поїхав розбиратися з тією двійкою до приймальної комісії в Ніжин. Йому показали твір, перекреслений навхрест червоним. Граматичних виправлень там не було, але зі слів викладачки-перевірляльниці ставало зрозуміло, що абітурієнт із Данини написав твір цілковито не так, як тоді вимагалось від вступника до радянського вишу. Вдруге вступати до Ніжина він не захотів.

Другий епізод – із часів першої київської роботи на посаді редактора видавництва «Знання». Отримав її по закінченні редакторського факультету Українського поліграфічного інституту у Львові, куди вступив після року вимушеного колгоспного стажу обліковцем на тваринницькій фермі рідної Данини. Товариство «Знання» радянської пори займалося зазвичай випуском пропагандистських агіток про переваги комуно-більшовицької системи над «загниваючим капіталістичним Заходом». Одну з таких і редагував новопризначений редактор Володимир Кательницький. Брошуру ту читав уздовж і впоперек перед засиланням до друку не один перевіряльник. Але всюдисущі цензори з ідеологічного відділу ЦК компартії все ж помітили в примірнику уже віддрукованого накладу «грубу

політичну помилку»: в розлогій цитаті Леніна було поставлено замість крапки... три крапки. У цьому побачили натяк чи то на недомовленість чи двозначність. Одним словом, редактора покарали. І то в ганебний спосіб: за передрук цього аркуша з нього вирішили вираховувати... три подальші зарплати. Праця в цьому колективі ставала чимраз нестерпнішою через безпосереднього начальника. Той по-спрвжньому знущався з хлопця, навіть його заяву про звільнення за власним бажанням не хотів підписувати. І згодом таки поплатився: під час чергової нагінки на підлеглого помер від інфаркту на очах колективу.

Цей епізод справді видається містичним. Утім, коли скрупульозно вивчити короткий життєвий шлях Володимира Кательницького, то присутність нерозгаданої таїни в ньому, що межує з незбагненою містичністю, постає зримо, як, зокрема, в історії з пророцтвом сліпого кобзаря.

Пророцтво сліпого кобзаря

Одного літнього надвечір'я на данинському церковному майдані зупинився перепочити старий мандрівний бандурист. (До приходу більшовицької влади це явище було звичним у селах цього краю). Після кількох старовинних дум і пісень, що їх селяни слухали зі сльозами на очах, кобзар пообіцяв молодичцям погадати на їхні долі. Підійти до того кобзаря відважилася зовсім юна наймичка-сирота Лукерія.

Те, що сказав старий бандурист, тримаючи в руках Лукеріїну руку, тоді ні схвилювало, ні стривожило дівчину. Адже щось подібне не раз доводилося чути їй і від циганів. Особливо в першій половині пророцтва. Мовляв, матимеш чоловіка та багато дітей і проживеш точно 60 літ; проте далі, як удасться вийти з одного нещастя, то житимеш довго, але помреш мученицькою смертю.

Лукерія Єлисеївна згадала дітям про почуте ще в пору свого дівочтва дивне пророцтво зайшлого в село характерника-перебенді лише після важко пережитого нещастя, яке випало їй саме в пору 60-ліття. Спочатку зламала ногу, а потім підключилися й інші хвороби. А далі була клінічна смерть, яку таки пережила. Коли б донька не забрала до Києва та не вибігала багатьох лікарів, напевне, не перейшла б мати самотужки ту чорну смугу.

Далі все налагодилося. Старенька жила в Києві спочатку при доньці, а потім її забрав найменший син. Якраз отримав власне житло на Оболоні по вулиці Зої Гайдай – невелику двокімнатну квартиру на верхньому поверсі дев'ятиповерхівки. Щоправда, ліфт часто не працював, і Володі доводилося дола-

ти ту висоту не з однією зупинкою на міжповерхових сходах. Мати ж із хати фактично не виходила. Незатишно їй було в тій «клітці», серце рвалося в рідну Данину, однак вона туди вже більше не поверталася.

Чим займався Володимир?

Обпікшись на редакторській праці, з головою поринув у політику та громадські рухи національно-демократичного спрямування. Набирав обертів, а з тим і нечуваного авторитету серед простих українців «Рух», який із громадського об'єднання ставав впливовою партією. Як і на початку 1920-х гостро постає суспільний запит на відродження української за суттю й духом Української Церкви. На порозі нової України час потребував сміливих, рішучих, патріотичних особистостей. До цих лав не вагаючись долучився Володимир Кательницький.

Тісно працював із В'ячеславом Чорноволом, Левком Лук'яненком, Степаном Хмарою. Брав безпосередню участь в організації зустрічі Патріарха Мстислава (Скрипника) під час його переїзду до Києва. Ствердженню й розвою Церков, які творили основу Української Православної Церкви Київського Патріархату багато в чому допомагало Всеукраїнське братство Андрія Первозванного, осередки якого створювалися й розвивалися в усіх областях України. В. Кательницькому судилося очолити найбільший і найпотужніший такий осередок – Київський, що об'єднував активістів столиці й області. Свою діяльність цей осередок поширив також на сусідню Чернігівщину – рідну область пана Володимира.

Можна припустити, що доля Володі могла б скластися зовсім по-іншому, якби він свого часу скористався з пропозиції Патріарха Володимира Романюка поїхати на навчання до Америки, в одну з православних колегій. Пропозиція справді заманлива і несподівана. Для цього слід було обирати духовний сан і залишитися працювати серед своїх земляків на чужині. Але той чесно відмовився, бо твердо же вирішив для себе і без вагань відповів Патріархові: «Залишаюся в Україні, тут я більше можу зробити». До мученицької Голгофи йому залишалось від того епізоду рівно два роки...

Того дня Володимир мав приїхати до Данини на вихідні вечірньою електричкою з Києва. По обіді зателефонував сестрі. Голос був спокійний, бадьорий. Сказав, що пробуде два дні, отож, дополювати грядки будуть разом. Пані Валентина підійшла до платформи «Синяки» завчасно, однак із цієї електрички до неї ніхто не вийшов.

Передчуваючи щось недобре, подзвонила невістці по братові Івану Марії в Ніжин.

Та якраз заспокоювала доньку Катю під час її чергового емоційного зриву. Катя з дитинства важко хворіла й не раз билася в істериках, розповідаючи батькам про свої галюцинації. Сьогоднішнє її «видіння», схоже, стосувалася дядька Володі та бабусі Лукерії. Ось її слова, переказані пані Валентиною: «Убивають Лукерку!.. Нема Володі!.. Двоє тягнуть їх... Тече кров!..»

Те, що побачили правоохоронці й поняті, і те, що зафіксували згодом у протоколі огляду, не могло не приголомшити. Голе закривавлене тіло матері лежало на підлозі, таке ж Володі – у ванні. Звідти розтікалася квартирою червона вода. На тілі Володимира було 14 колотих та різаних ран. Воно було суцільною кривавою раною від тортур і побоїв. Такі самі жахливі сліди катувань (сокирою, ножем, молотком) вкривали тіло старенької матері. Як пізніше з'ясували експерти-криміналісти, смертельна рана в матері була десятою - сокирою по голові, а у Володимира – чотирнадцята – від ножа в серце...

Сталося це в ніч із 7 на 8 липня 1997 р. у власному київському помешканні журналіста й публіциста, відомого громадського і церковного діяча, вихідця з чернігівської Данини Володимира Кательницького.

За кілька днів потому у газеті «Вечірній Київ» з'явилося таке повідомлення:

«Минулого тижня столицю струснула звістка про жорстоке вбивство: у ніч із 7 на 8 липня у власній квартирі на Оболоні було по-звірячому замордовано заступника голови Української християнсько-демократичної партії, голову обласної організації Православного братства Андрія Первозванного журналіста Володимира Кательницького та його вісімдесятилітню матір Лукерію Єлисеївну. Саме вбивство вражає надзвичайною жорстокістю, оскільки величезна кількість різаних і колотих ран на тілах загиблих свідчить про те, що над жертвами довго глумилися...» [Чіпко, 1997].

Звістка ця сколихнула не лише Київ, не лише всю Україну, а й світове українство.

Відспівували безневинно убитих Володимира та Лукерію у Володимирському соборі в Києві за участю тисяч вірних. А на сороковий день по їх смерті панахиди за упокій цих душ відправлялися по всіх українських парафіях Сполучених Штатів Америки та Канади, де існували осередки Українського православного товариства Св. Андрія. Про це довідуємося з листа

голови товариства Св. Андрія в США Михайла Герця до голови Всеукраїнського братств св. апостола Андрія Первозванного Олександра Гудими. «Наші серця в жалобі та розпачі шукають відповідь на запит: де справедливість?» – ідеться в листі, опублікованому в газеті «Українське Слово» [Українське Православне Товариство, 1997].

Пророцтво сліпого кобзаря юній наймичці-сироті Лукерії на церковному майдані старовинної Данини збулося.

Убивство: реакція влади й громадськості

Убивство Володимира Кательницького та його матері в особливо цинічний спосіб не залишилося поза увагою засобів масової інформації. Утім, аналіз газетних матеріалів тієї пори, яку історики потім назвуть романтичною й тривожною добою Українського відродження, засвідчує, що на цю резонансну подію зреагувала передусім преса національно-патріотичного спрямування. Зовсім промовчала (тобто або не помітила, або не надала цій події вагомому значення) та частина всеукраїнської, здебільшого російськомовної, преси, яку в ту пору активно прибирали до своїх рук олігархи з чужою українству ментальністю.

На шпальтах таких газет, як «Час-Тайм», «За вільну Україну», «Молодь України», «Українське Слово», «Нескорена Нація», «Вечірній Київ», «Наша Віра», «Київські Відомості» (тоді ще українськомовні) та ін. не лише повідомлялися про перші деталі вбивства та ставилася вимога до правоохоронних органів результативно провести оперативне слідство, а й висловлювалися різні його версії.

Пострадянська міліція, на службовій формі якої держава лише недавно поміняла московський серп і молот на український тризуб, зазвичай не поспішала з висновками. Мало того, спочатку вона неохоче йшла на контакт із журналістами. Справа велася в'яло, безсистемно. Може, тому, що за неї взяли шовіністи в українських погонах, а не справжні професіонали-патріоти, захисники правопорядку рідної Батьківщини.

Справді, в офіційних зведеннях про резонансні злочини, що їх регулярно оприлюднювали «органи», ця трагічна подія залишилася непоміченою. На таку тривожну деталь звернув увагу журналіст «Молоді України» Анатолій Зубков. Ось коротка цитата з його статті: «Рецидив злочинності, жорстокості й насильств, що охопив Україну і в черговий раз вихлюпнувся в Києві, не викликав особливих емоцій хіба що в... правоохоронців, які, напевне, вже «звикли» до такого явища» [Зубков, 1997].

Перший заступник начальника Мінського райуправління внутрішніх справ (в Києві) Михайло Фурман і через тиждень на настирливі домагання журналістів подати свіжу інформацію відбувся формальною фразою: слідство розглядає кілька версій, про які ще рано говорити [Чіпко, 1997]. Автори львівської газети «За вільну Україну» назвали таку відповідь «добре відомим професійним штампом, бо кваліфікованої спрямованості супроти злочинності тут не відчувається» [Сергієнко, 1997].

Відвертішими й сміливішими були на той час відомі громадсько-політичні діячі, які від початку прагнули змусити владу з усією серйозністю поставитись до цього вбивства, не допустити спроб міліції «перевести стрілки» на другорядне.

Найголовнішою називалася *версія вбивства з політичних мотивів*. Першим її озвучив тодішній голова Української християнсько-демократичної партії Олесь Сергієнко. Його аргументи за те, що Володимира та його матір вбито з політичних мотивів, були такі:

- жертва злочину – великий патріот України, після розвалу СРСР став у перші ряди борців за утвердження на українських теренах Української Православної Церкви Київського Патріархату;
- ініціатор створення чи не єдиного в Україні комітету (який очолив) за визволення з ізраїльського ув'язнення українця Івана Дем'янюка (багаторічну судову справу колишнього вояка ОУН-УПА свідомо роздмухували вороги України, тому вона набула широкого світового розголосу);
- досліджував маловідомі сторінки історії Бабиного Яру, обставини смерті Патріарха Володимира (Романюка) та оприлюднював це у своїх резонансних матеріалах у пресі;
- за ним стежили; упродовж тривалого часу В. Кательницький отримувал по телефону погрози, про що неодноразово повідомляв своїх друзів;
- за «почерком» дій злочинців, цинічно-зухвалою манерою його виконання це вбивство нагадує розправу над художницею Аллою Горською та низкою інших українських патріотів [Чіпко, 1997].

Цієї версії також дотримувался колектив редакції особливо популярної на той час газети, яку заснував В'ячеслав Чорновіл, «Час-Тіме» (наклад її у липні того року сягав майже 120 тисяч примірників, що на теперішні реалії є нечуваним). У редакцій-

ній статті «Мученицька смерть» підставою такого припущення названо такий неспростовний факт: «У 1995 році під час святкування Дня Незалежності Володимир Кательницький упізнав і показав присутнім на Майдані одного з «героїв»-омонівців, що били ногами старих і малих під час похорону Патріарха Володимира. Тоді Кательницького схопили, вкинули до машини й повезли на розправу. Люди, що були свідками цього, сповістили про його зникнення, а депутати визволили з лабет «правоохоронців» [Мученицька смерть, 1997].

Усі, хто тісно спілкування з Володимиром, знали, що він не раз скрушно згадував одну з погроз, яка прозвучала в слухавці його домашнього телефону: «В списке тех, кого мы будем убивать, ты первый».

Невипадково після того він поставив у квартирі залізні вхідні двері й замок із секретом.

Чітка й однозначна позиція проглядається із заяви, з якою вступив перед журналістами голова Братства Андрія Первозванного Олександр Гудима: «Звіряче вбивство, вчинене в крапцх «советських традиціях» взірця 30-х років. Братство переконане, що це вбивство є політичним і здійснене на замовлення та коштом тих сил, котрі стоять на сторожі інтересів Московської церкви в Україні. Продемонстровано повну безпорадність виконавчої влади. Відкрито постає запитання: «Хто наступний?» [Левицька, 1997].

І ще один витяг із документу доби, текст якого збережений для історії завдяки публікаціям, що з'явилися в низці газет по гарячих слідах подій. Ідеться про спільну заяву Генеральної канцелярії Українського Козацтва та Козацького товариства Київщини: «Володимир Кательницький, будучи членом українського козацтва, постійно розвінчував підступну антидержавну діяльність московської церкви в Україні, мав критичну, але справедливу свою думку про УПЦ Московського патріархату. Він стояв біля витоків відродження України як один із тих, хто активно формував духовну, національно свідому, віддану незалежній самостійній, соборній Україні особистість і гідного її захисника» [Зубков, 1997].

Версія тривіального пограбування. Її запустила прокуратура Подільського району м. Києва, яка за фактом вбивства вела кримінальну справу. Однак ця версія від початку не витримувала критики, на що є кілька аргументів:

- В. Кательницький не зберігав жодної копійки заощаджень, оскільки він їх просто не мав;

- його часто не було вдома, а мати майже не піднімалася з ліжка, тому квартиру можна було пограбувати в будь-який час;
- навчений обережності у зв'язку з тривалими погрозами, власник квартири міг відчинити двері пізньої години хіба що добрим знайомим чи стражам закону;
- убивці знуцалися з жертв у помешканні багатоквартирного будинку, не боячись сусідів; цілком очевидно, що вони були впевнені у своїй безкарності;
- після вбивства квартира не була пограбована, та в ній і не було що грабувати, крім книг і стосів газетних підшивок.

Висунуту працівниками міліції й прокуратури т. зв. грабіжницьку версію відразу спростував і тодішній Патріарх УПЦ КП Філарет. Він виступив на спеціально скликаній пресконференції із заявою, у якій зробив акцент на такому: «Це не було вбивство, вчинене з метою пограбування, оскільки жертви були небагатими людьми. Вбивство Володимира та його матері має інший характер. Це – звірячий акт» [Левицька, 1997].

Через тиждень після цієї трагедії Святійший Філарет під час підписання Меморандуму християнських конфесій України про невикористання силових дій у міжконфесійних відносинах, яке відбувалося в Маріїнському палаці 21 липня, звернувся до тодішнього міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка, щоб той допоміг прояснити обставини вбивства В. Кательницького. За словами помічника Патріарха Артура Губаря, «пан міністр клятвено пообіцяв, що до 23 липня все з'ясує і дасть патріархії інформацію» [Левицька, 1997].

Однак, як покаже подальший розвиток подій, «справу Кательницьких» міліція загнала в «глухий кут». Усе в точності повторилося так, як і того «кривавого четверга» 1995 р. біля брами Софійського собору в день поховання Патріарха Володимира Романюка: беззбройних вірних та справжніх українських патріотів жорстоко побили українські міліціонери, натомість винуватців провокації та її виконавців так і не знайшли і не покарали.

Пострадянська міліція патріотів ніколи не шанувала

Сталося так, що, розшукуючи вбивць, правоохоронці кинули за ґрати... родичів жертви.

Наведене вище речення – це не припущення автора, а підзаголовок журналістського розслідування редакції газети «Молодь України» до резонансної публікації «Чиї ж руки в корові патріота?».

Спонукою до появи цієї публікації в найстарішій українській молодіжній газеті слугувала сповідь-відчай сестри В. Кательницького Валентини Савельєвої, яку вона виголосила на могилі матері й брата під час похорону на Берковецькому цвинтарі. Свідком цієї сповіді була низка журналістів, серед них і «молодоукраїнець» Анатолій Зубков. Саме цей небайдужий журналіст вирішив дослідити факти, викладені пані Валентиною. Ось що виявилось насправді.

Історія ця, як зазначає сам журналіст, важко вкладається не лише в якісь правові рамки, а й у звичайне людське розуміння.

Далі, з посиланням на цю публікацію, подаю її скорочений виклад.

Працівники міліції відразу схопили зламаних горем людей, що самі прийшли до них просити допомоги. Схопили двох синів пані Валентини – Олександра й Костю, а також старшого брата вбитого Миколу. Їх зачинили в камері райвідділу міліції і... били. Рідним загиблих, які були в стані шоку від трагедії, «стражі порядку» з кам'яним і звірячим виглядом хотіли... повісити це подвійне вбивство. Повторювали не один раз: «Признавайтесь, как вы их убивали!»

Методи із 30-х сталінських років: упродовж 36 годин (півтори доби) без сну та їжі. Молодшого з родичів, двадцятирічного Костю, який благав міліціонерів не бити хоча б по голові, бо він перехворів на менінгіт, «стражі порядку» гамселили з двох боків по вухах. А щоб не кричав, додавали ще й палицею, промовляючи: «Будешь кричать, мы с тобой в хоккее поиграем!»

Лише після цього, пересвідчившись, що хлопці ні в чому не винні, а вибити такого потрібного для слідчих «зінання» не вдасться, їх відпустили. Звичайно, ніхто й не збирався вибачатися за «перевищення повноважень».

Дивом пощастило уникнути знущань у райвідділі міліції пані Валентині, у якої через нервовий зрив відкрилася кровотеча, і міліціонерам, щоб не сталося більшої біди, довелося викликати «швидку». Тим часом для її сина спілкування з міліцією обернулося серйозними наслідками. У Костянтина, якому після таких «допитів» стало зле, черговий лікар міської лікарні (колишньої Жовтневої) зафіксував розрив барабанної перетинки внаслідок ударів... [Зубков, 1997].

Про спроби київської міліції у неприпустимий спосіб спонукати родичів до зумисного обмовлення самих себе, щоб уникнути катувань, дізнаємося з іншої публікації на цю тему. Ідеться про статтю Олексія Микитенка в «Київських Відомостях» із

заголовком «Убивцю родини Кательницьких шукають серед родичів?», де зазначено, зокрема, таке:

«Тиск на М. Кательницького почався ще в 23 відділенні. За телефонувати додому йому не дозволили жодного разу. Їсти дали лише наступного ранку... Його помістили в камеру загального утримання на Косогірному провулку, 8. А потім, щоденно міняючись, працівники карного розшуку Гречко, Соловйов та Фурман почали обробляти: «Розкажи як убивав. Кого ти першим убив – матір чи брата? Тобі тут не подобається? Роби висновки!»... У камері після допитів Миколу Кательницького продовжували подавляювати психологічно вже «грамотні» зеки, прогножуючи йому півтора року перебування в Лук'янівській в'язниці «без усякого суду і слідства. Проте він вистояв. Невідомо, наскільки б вистачило і як довго б усе це тривало, якби не втрутилися депутати Київради Олександр Лалак та Лесь Сергієнко. За такого грубого тиску органів міліції недалеко і до самогубства, яке потім можна буде витлумачити тяжкими докорами совісті. І прозвітувати про успішне закриття справи». [Микитенко, 1997].

Журналіст Анатолій Зубков, завершуючи власне розслідування, посилається на чинний тоді процесуальний кодекс та службові інструкції, згідно з якими працівники правоохоронних органів не мають права застосовувати фізичне насильство до будь-якого з допитуваних. Отож, на його думку, порушення цієї вимоги закону розцінюється як кримінальний злочин, скоєний... самим працівником міліції з усіма висновками, що з цього випливають. Однак ніхто з працівників міліції тоді не був покараний.

Складається враження, що тодішня міліція не була захищена у правдивому розкритті злочину. До такого висновку прийшов ще один український журналіст – кореспондент «Київських відомостей» Олексій Микитенко в іншій своїй публікації, що має промовисту назву: «Садистське вбивство Володимира Кательницького: помста релігійних фанатиків, убивство на замовлення чи збіг обставин?». Зробивши інтерв'ю з низкою причетних до розслідування цієї справи працівників, журналіст зазначає: «Викликає деякий подив хіба той факт, що певна інформація слідчих органів ніби зумисне викидається на люди, як-от наприклад, про порнографічні фотографії та відеокасети, а інша безпідставно стаємничується. Розгадка даного вбивства, попри всю складність, може лежати на поверхні й бути цілком доступною, якщо тільки комусь не захочеться її закопати» [Микитенко, 1997].

Чим же завершилися ті розслідування? Чи добилися родичі, небайдужі журналісти правди від правоохоронців, влади? На обидва запитання відповідь одна – ні.

Справу хотіли закрити ще того ж 1997 р. Але через наполегливість тодішнього депутата Київради Олесь Сергієнка знову змушені були діставати з архіву та запускати по новому колу. Помінялися три слідчі, але нового й правдивого в ній нічого не з'явилося. Її знову відправлено в архів. І тепер, напевно, цю справу буде назавди забуто.

Утім через два роки після події до цієї теми знову повернувся «Вечірній Київ» аналітичною статтею В. Щербини «Нерозкриті злочини стають нормою для України». Головна думка автора звучала так: «Нерозкриті політичне вбивство В. Кательницького і безкарність цього злочину тягнуть за собою й цілу низку подальших убивств. Згадаймо недавні підступні постріли кілерів у під'їздах будинків, вибухи у громадських установах, раптові транспортні аварії, випадкові отруєння, а то й зникнення небажаних для когось людей. Страшно жити в такій країні, де не діють закони, а панує свавілля і безкарність злочинів, де нерозкриті вбивства стали нормою суспільного життя» [Щербина, 1997].

Гірко констатувати істину: в нашій країні, якою впродовж останніх тридцяти років правлять олігархи та підтримувані ними популісти-невігласи, у якій уся судова система покрита метастазами корупції, такі злочини ніколи не розкриваються. Згадаймо хоча б убивства Володимира Івасюка, В'ячеслава Чорновола, Олександра Бойчишина, героїв Небесної Сотні...

Від редактора до журналіста

У цьому підрозділі спробую схарактеризувати журналістсько-публіцистичний доробок Володимира Кательницького. Уперше ця особистість постане перед читачем як талановитий журналіст, майстер пера високої проби, яскравий представник української патріотичної журналістики, що саме в цю історичну пору активно відроджувалася. Ідеться передусім про низку газет у центрі країни і на периферії, засновники й працівники яких продовжували найкращі традиції попередників – відчайдушів без журналістських дипломів кінця XIX – початку XX ст. за умов, коли новочасна офіційна Україна того не толерувала і за допомогою каральних органів притлумлювала. Ідеться про журналістику правдиву, наступальну, із чітко вираженою націоналістичною проблематикою, якої упродовж останніх три-

дцяти років українського державотворення ставало, як це не парадоксально звучить, усе менше.

Висвітлити цю тему в її повноті й багатогранності тепер досить складно. Передусім тому, що весь колосальний домашній архів В. Кательницького, його листування з громадськими, політичними діячами, з нашою діаспорою в Канаді, США, Італії, Аргентині пропав назавжди. Безумовно, що там міг зберігатися й архів його газетних публікацій або принаймні витинки з них. З іншого боку, Володимир співпрацював не з однією конкретною газетою, підшивку якої легко віднайти й ретельно простудіювати, а був своєрідним журналістом-фрілансером: надсилав дописи передусім у ті газети, редакційна політика яких була сутолосною із його суспільно-політичними орієнтирами. Спроби скласти бодай первинну бібліографію таких публікацій досі ніким ще не здійснювалися.

Отож, така запізніла, але вкрай важлива справа робить уперше автор цих рядків.

На початку варто віднайти відповіді на такі запитання в контексті формування біографічної і професійної канви цієї особистості: чому, власне, журналістика та на який період припадають її початки?

Найімовірніший варіант відповіді: львівська пора студентської юності. Володимир освоював ази професії редактора-видавця на вечірньому відділенні спеціальності «Видавнича справа і редагування» київського філіалу Львівського поліграфічного, але складати сесії, проходити виробничі практики, отримувати диплом про закінчення цього вишу їздив до Львова. На нього, вихідця із проросійської (до почату 90-х рр. ХХ ст.) глибинки Чернігівщини кожний приїзд до українського П'ємонту в Галичину, набуття там нових друзів-однодумців ставало своєрідним духовним потрясінням, спонукою до переосмислення нав'язаних ще зі шкільної пори комуно-більшовицьких ідеологем та прагненням до вияву в будь-якій формі активної громадянської позиції. Початок цієї пори – кінець 80-х – початок 90-х рр. ХХ ст. Саме зі Львова в ту переломну напередодні розвалу СРСР добу розкочувалися все нові хвилі українського національного відродження. Це привело його незабаром до Народного Руху України (НРУ) як громадсько-політичної організації, а згодом і партії «Рух» на початках формування. Саме з Галичини пролунали заклики до всієї української спільноти розпочати акції за розмосковлення Української Церкви.

Праця за редакторським фахом у всуціль заідеологізованому видавництві «Знання», про що йшлося вище, принесла

юному фахівцеві суцільне розчарування. З уже сформованими ідеологічними й моральними цінностями, які цілковито йшли врозріз із усе ще домінуючими в суспільстві радянськими ідеологемами, із чітко усвідомленим своїм національним еством Володимир не бачив перспективи свого буття на цьому поприщі. Натомість його все більше тягнуло писати власні тексти – на теми, виболені й перепущені через власне серце.

Таким чином, проблематика ствердження в свідомості пересічних земляків ідеї української України, осмислення необхідності зійти з безпам'ятства в затуманеному ідеологами радянського режиму питанні про витoki міжконфесійних проблем та місця української за суттю Церкви в житті українців стають провідними в діяльності В. Кательницького як журналіста й публіциста.

Удалося з'ясувати коло редакцій газет, із якими найактивніше співпрацював Володимир і де стало друкуватися його праці. Це передусім всеукраїнські «Час-Тіме», «За Вільну Україну», київська «Вечірній Київ». Із діаспорних видань найчастіше дописи цього автора оприлюднювала двомовна канадська газета «Український Голос – Ukrainian Voice».

Про останню в переліку газету – дещо детальніше. Її редакція від часу заснування 1910 р. незмінно перебувала у Вінніпезі й до її видання на переломі другого й третього тисячоліть мала безпосередній стосунок тодішня Президентка видавничої спілки «Тризуб», засновниця Всеканадського благодійного комітету «Допомога Україні» Анна Фігус-Ралько. Активно співпрацюючи з пані Анною під час наукових стажувань у Канаді, автор цих рядків записав її спогади про В. Кательницького як журналіста. Ось фрагмент:

«Уперше я почула це прізвище восени 1995 р. у соборі Святої Покрови у Вінніпезі, де наші віряни активно обговорювали статтю у «Вечірньому Києві» (цю газету громада собору передплачувала) про заповіт Галшки Гулевичівни Києво-Могилянській академії та про незавидну долю цього університету тепер. Саме Володимир Кательницький був автором цієї статті. Захотілося передрукувати те в нашій газеті, аби про сильний зміст допису невідомого мені київського автора довідалися й численні читачі «Українського Голосу». Однак, за нашими законами, я не мала права цього робити без дозволу автора. Тоді ще не було інтернет-зв'язку з Україною, і я довго шукала через київських знайомих домашній теле-

фон пана Володимира. Відразу сподобався його голос – тихий, довірливий, але й запальний. Звісно, він відразу погодився на передрук. І першу його публікацію наша газета вмістила 22 січня наступного року. Далі він працював із нами напряму. Машинописні матеріали відправляв поштою, а спілкувалися ми телефоном. Пригадую, ті мої дзвінки через різницю в часових поясах припадали на нічну пору за київським часом, і я не то жартома, не то всерйоз не раз питала в пана Володимира, чи він коли спить ночами? Статті Кательницького написані легким і, я б сказала, захопливим пером. Тому ми охоче друкували все, що він прислав. А деякі його знакові публікації передруковували з київських видань. У Канаді вони завжди знаходили багатьох прихильників. Згодом Володимир приїхав у складі рухівської делегації до Канади, і ми з ним радо зустрілися у Вінніпезі. Таких вихованих, скромних, талановитих активістів «Руху» я досі не зустрічала. Як жаль, що Бог послав йому такий короткий життєвий шлях...» [Фігус-Ралько, 2000].

Щодо жанрового діапазону текстів, то В. Кательницький належав до тієї нечисельної спільноти українських журналістів нового часу, яким полювання за сенсаційними, здебільшого неперевіреними фактами і торгування з редакціями, хто більше заплатить за «смажену» сенсацію, було чужим, відразним. Для цього не потрібно було й учитися на журналіста, а просто підтримувати зв'язки із сильними світу цього, які мають прямий стосунок до джерел інформації й зацікавлені в тому, щоб суцільний негатив, який надовго «прописався» в українській періодиці, формував комплекс переляканого, невпевненого в собі, невибагливо в читацьких смаках українського читача. Такого читача, звісно, легко переконувати, залякувати, спрямовувати.

Володимира цікавив фактаж передусім соціально й національно значущий. Такий, що ставав би приводом для аналізу, роздумування і, звісно ж, дії – спочатку самого автора, а згодом і широкого кола читачів.

Зазвичай таке читиво є нелегким для пересічного читача, якого продажна й олігархічна преса вже встигла сформуванати за останні десятиліття, – читача зневіреного суспільними негараздами, роздратованого нікчемними, але владними політиками-обіцяльниками. Спонукаючи такого до прочитання текстів розумом, що «пітніє від незної досі правди», можна лишень

у випадку, коли такий текст не просто зачепить «за живе» на початку, а й не відпускатиме до кінця.

На це здатен далеко не кожен журналіст і передусім лиш той, кому притаманні такі вроджені й набуті чесноти, як талант, багатий життєвий досвід, глибокі знання та оригінальний стиль письма. У такому письмі важливі інтонаційно-образні прийоми та переконливий, аргументований і емоційний виклад.

Проаналізувавши журналістський доробок В. Кательницького, можемо без перебільшення ствердити, що саме такі характеристики притаманні його публіцистичним текстам.

Головне з-під журналістського пера

Публіцистика В. Кательницького присвячена здебільшого двом темам: 1) маловідомі та ідеологічно спотворені факти української історії та 2) розмосковлення Української Церкви. На них варто зупинитися детальніше.

Показовою щодо першої теми слід вважати опубліковану у «Вечірньому Києві» статтю «Мертвим – спокій, живим – правду» [Кательницький, 1995]. Вона присвячена проблемі Бабиного Яру в Києві, точніше, інтерпретації однієї з трагічних сторінок української історії українськими та зарубіжними дослідниками.

Відразу варто зазначити, що ця проблема віддавна непокоїть громадськість. Історія цього місця починається у 20-ті рр. ХХ ст., коли тут стали ховати жертв комуно-більшовицьких репресій, а також викошених інспірованим Москвою голодомором 1932–1933 рр. українців. Десятки тисяч могил тієї пори стали активно поповнюватися під час Другої світової війни. У Бабиному Яру німецькі окупанти розстріляли квіт українського підпілля – вояків ОУН-УПА та їх численних прихильників із цивільного населення. Тут закінчився життєвий шлях багатьох євреїв, циганів, представників інших національностей, які мешкали в Києві та на його околицях. Далі була ще одна катастрофа, штучно викликана владою: прорив сирецької дамби, у результаті чого під глиною та багном на цьому місці загинула велика кількість киян. Точну цифру жертв тієї радянської безгосподарності історики й досі не можуть установити: дані різняться від 500 до понад півтори тисячі людей [Куренівська трагедія].

Однак після завершення хрущовської відлиги в радянському та світовому інформаційному полі почалася активна гіперболізація трагедії в Бабиному Яру лише однієї національності – євреїв. Українці в таких публікаціях стали подаватися не як жертви, а як поплічники фашистів у масштабній розправі над єврейським

населенням. Особливо побільшало публікацій із явно антиукраїнським змістом у початкову пору української незалежності.

Розібратися в цьому складному питанні вирішив В. Кательницький. Його стаття мала великий резонанс, оскільки базувалася не на емоціях чи загальних сентенціях, а на конкретному фактологічному матеріалі, почерпнутому передусім із авторитетних зарубіжних джерел, а також праць самих єврейських дослідників.

Багатьох читачів «підкупив» багатообіцяючий зачин: «Про Бабин Яр знають скрізь, але чи всю правду? Згадку про нього пов'язують із трагедією євреїв, але про те, що там чинився геноцид українців, чомусь воліють мовчати. Така ситуація дивує навіть євреїв».

Автор добре простудював праці колишнього емігранта з СРСР Юхима Флоризмана, який перебрався до США і видав там низку праць про життя давнього й сучасного єврейства, зокрема видану в Ізраїлі 1994 р. книгу «Катастрофа європейського єврейства». У цих виданнях кількість жертв євреїв у Бабиному Яру коливається в межах від 36 до 50 тис. Натомість у поширених значними накладками виданнях в Україні ця цифра зросла до понад 200 тис.

У статті запитання поставлено руба: звідки ж взялися ті 200 тис. євреїв у Бабиному Яру? Тут же звучить відповідь автора: сама цифра правдива, але це передусім українці, замучені енкаведистами на початку 1920-х рр., жертви небаченого людомору 1932–1933 рр., а також розстріляні фашистами тисячі героїв ОУН-УПА, євреї та люди інших національностей. [Кательницький, 1995].

Переконливим сприймається кінець цієї статті: «Влада та антиукраїнські засоби масової інформації, схоже, знову вдаються до замовчування злочинів комуністичного режиму проти українського народу. Українці ніколи не повинні забути про це і врешті-решт мусять вивести на чисту воду та покарати своїх катів. Адже термін давності для такого роду злочинів не має сили» [Кательницький, 1995].

Досвід переконує: справжня публіцистика з актуальних питань буття не окремої групи населення чи якоїсь партії, а цілої нації (в сучасному українському журналістикознавстві вона отримала назву бронебійної), також не підвладна часові. Ця стаття й більше ніж через чверть століття після написання не втратила гостроти. Надто ж у нинішню пору, коли боротьба української громадськості за правду Бабиного Яру загострилася у зв'язку зі спробами представників окремих осіб та організацій, пов'язаних із Кремлем, нав'язати і ствердити відмінну від української концепцію створюваного там музею.

Конфлікт таких інтересів уже вийшов за межі України, і ним по-справжньому занепокоївся Світовий Конгрес Українців. У поширеній через ЗМІ заяві СКУ наголошується, що «російські та радянські наративи спотворювали історію України, неправдиво зображаючи українців злочинцями, а не жертвами жахливих нацистських злочинів. Щоб захистити історію України від політичних маніпуляцій та дезінформації, ключові меморіальні проекти, такі як Бабин Яр, повинні бути відповідальністю виключно Української держави, а не підпорядковуватися приватним інтересам... Історію України має розповідати український народ. Фінансування цього проекту, вплив на його управління чи контент не може надходити від осіб чи організацій, пов'язаних із Кремлем» [Світовий конгрес, 2021].

Інформаційним приводом для написання іншої статті на історичну тематику – «Заповіт Галшки Гулевичівни звинувачує» – стало зовсім не помічене на офіційному рівні 380-річчя Київської духовної академії. У ній ідеться про заповіт фундаторки Братської школи майбутньої Києво-Могилянської академії Галшки Гулевичівни. Жертвуючи назавжди свої землі та значні кошти на потреби Братського монастиря та вищої школи при ньому заради духовного захисту українського народу, велика патріотка й просвітителька обумовлює це в своєму заповіті: монастир і школа ніколи не повинні підпорядковуватися Церкві Московського Патріархату, а в разі порушення цього заповіту, все нею подароване може повернутися спадкоємцям [Кательницький, 1996]. Отже, у заповіті стверджено, що монастир і школа ніколи не повинні підпорядковуватися іншій церковній юрисдикції, окрім Константинопольського патріархату, у канонічному підпорядкуванні якого перебувала Українська Церква (Київська митрополія) з часів хрещення Русі [Дарственная запись, 1615]. Ішлося передусім, про унію з Римом і протистояння з Унійною Церквою, актуальне в ті часи. В. Кательницький інтерпретує заповіт Галшки Гулевичівни, виходячи з ситуації вже наших часів, і в цьому він, безперечно, має рацію: «Заповітом вона передає землі Церкві Православній східного обряду, яка визнає сім Вселенських Соборів і юридично не підпорядковується Церкві Московського Патріархату» [Кательницький, 1996, 22 січ].

Сенсаційним виглядає в цій статті маловідомий факт про бажання української діаспори з США відродити своїм коштом зруйновану більшовицькою владою історичну споруду Братського монастиря та дивну реакцію на це керівництва

університету «Києво-Могилянська академія». Ця прикра історія у викладі В. Кательницького звучить так: «Коли громада церкви Св. Андрія в Чикаго запропонувала ректорові КМА Брюховецькому виділити 50 тисяч доларів для реставрації та ремонту церкви, що на території академії, ректор відповів відмовою. Його не влаштувала вимога: ця церква мусить бути в підпорядкуванні Київського Патріархату, як це було до її закриття і як це записано в заповіті Галшки Гулевичівни» [Кательницький, 1996, 22 січ.]

Маловідомий громаді факт із невдалою спробою української еміграції посилити україноцентризм найстарішого вишу України є особливо промовистим у контексті нинішнього стану Києво-Могилянської академії, у якій на фоні згорання українознавчих студій утворюється цілий магістеріум із юдаїстики, засновується для цього журнал із міжнародною реєстрацією.

Журналіст В. Кательницький був безпосереднім учасником і свідком кривавого побойовища, яке вчинила українська влада біля стін Святої Софії в день похорону Патріарха Володимира Романюка 18 липня 1995 р. Ця подія, коли влада застосувала проти похоронної процесії газ і влаштувала рукопашну розправу біля труни Патріарха з метою не допустити його поховання на території духовної святині українського народу, вже увійшла в історію новітньої України як «чорний вівторок» [Чорний вівторок, 1995].

В інтернеті можна знайти низку суперечливих публікацій різних видань про цю подію, однак електронної версії статті В. Кательницького із заголовком «Чорна брехня про «чорний вівторок» у «чорному квадраті» в електронному варіанті на жодній із мережових платформ немає.

Квінтесенція публіцистики високої проби сконцентрована тут у виділеній редакцією півживим шрифтом «врізці». Автор нагадує читачеві відому християнську істину про невідворотність відплати за скоєний гріх. Кара за нього зачинається водночас із його завершенням, і межа такої кари може збільшуватися з плином часу. Далі – цитата: «Від «чорного вівторка» на майдані біля Святої Софії минуло чимало часу. Але влада робить так, що їх [винуватців. – М. Т.] і досі не знайдено. Та не відають «всесильні» можновладці, що кара за гріх нависла над ними, що муки й погибель лиходійників побоїща неминучі. Але ж ні, певно відають і знають, але не за небесними, а земними законам, бо зі всіх сил намагаються обілитися перед людьми, владно використовуючи засоби масової інформації».

Посилання на замовлені владою публікації слухняної преси, у яких неодноразово робилися спроби показати учасників похорону заколотниками, а стражів порядку – лояльно-добрими, невинуватою. Адже приводом до написання статті стала телепередача «Чорний квадрат» на одному з центральних українських каналів, у якій запрошені «експерти» намагалися «висвітлити наслідки побою з позицій рафінованого україноненависницького підходу, використовуючи хриstopродавців від журналістики». Це була вершина цинізму, на яку не міг не зреагувати чесний і патріотичний журналіст Володимир Кательницький.

Результати його вивчення ситуації не можуть не приголомшувати: розслідування гальмується самою владою, яка виконувала наказ Москви не допустити поховання на території Софії Київської другого Патріарха новопосталої, незалежної від УПЦ МП Церкви; в українському уряді сидять особи, ворожі до української духовності наслідків «чорного вівторка».

Дивовижний збіг обставин: ці слова автора стали незабаром пророчими і щодо результатів розслідування убивства його самого – убивць і замовників не знайдено, справу здано в архів.

У цьому короткому огляді варто згадати й останню статтю В. Кательницького, яку він написав і відправив до редакції газети «За Вільну Україну» у Львів за... три дні до своєї смерті. Стаття ця побачила світ трохи більше як через тиждень після убивства автора та його матері. Прізвище автора набране в траурній рамці, під ним примітка редакції: «Цю статтю автор надіслав до часопису ЗВУ незадовго до смерті».

Ідеться про статтю «Розв'язання міжправославних конфліктів у руках уряду», де В. Кательницький робить спробу повернути увагу українського уряду до проблеми утвердження в Україні Української Православної Церкви Київського патріархату. Мова йшла про виконання формальної місії: офіційного звернення уряду до Вселенського Патріарха про надання автокефалії Українській Церкві. Причину свідомого зволікання української сторони автор статті пояснює так: «З приходом до влади президента Леоніда Кучми перекрився шлях до завершення цього діалогу з Костянтинополем, а отже, й очікуваної стабільності в Україні у сфері міжправославних відносин. Найактивнішу роль у цьому зіграло промосковське оточення Президента на чолі з Дмитром Табачником, яке явно намагалося не допустити створення непохитної духовно-національної бази в Україні» [Кательницький, 1997].

«Не буває пророка без честі, хіба тільки на батьківщині своїй...»

Заголовком цього підрозділу є хрестоматійні слова з Біблії, які, на жаль, суголосні з долею Володимира Кательницького.

Виповнюється вже чверть століття з часу мученицької смерті його та його матері. Про той останній у житті їх день нагадують на Берковецькому цвинтарі в Києві хіба що написи на їхніх мармурових пам'ятниках: на матеріному: *«Голубко сиза! Коли Вас катували, тобі боліли не твої, а синові рани. Нехай святиться любов материнська!»* на Володимировому: *«Звірячим катування відібрали твоє тілесне життя, але Дух не зламали. Лишилася живою твоєю любов до Бога і України».*

Його любов до Бога напевне що залишиться назавжди живою. А от пам'ять тих, хто мав би пишатися такою особистістю, ставити в приклад, згадувати з шаною та подякою, все ще перебуває в німотному стані. Ідеться про його рідну Данину і тих сучасників, хто тепер уособлює це колись велике, знане на цілу округу старовинне село.

Данина упродовж віків була славетною на цілій Чернігівщині передусім храмом на честь Святої Тройці. Не таким, як у всіх, – на всю Ніжинську округу найбільшим (на тисячу душ) і найкрасивішим (п'ять куполів із дзвіницею). Через той храм і його харизматичного священника отця-протоієрея Петра Скорини, який віддав цьому селу півстоліття своєї ревної праці, Данина упродовж тривалого часу була центром окремого благочинного округу. Чи багато сіл можуть похвалитися такою честю? Адже зазвичай роль столиці того чи того благочиння виконує місто, районний центр. А тут – віддалене від твердих доріг, загублене між болотистими рудками село. Але православні вірні цього селачи не першими в краї зініціювали на початку 1920-х рр. перехід своєї громади в лоно Української Автокефальної Православної Церкви. За прикладом данинців активно розмосковлювалися тоді й інші села Ніжинщини. Селяни з Данини довго саботували акцію з переписування свого майна до колгоспів. Насильно загнані до колгоспного стійла, вони так і не навчилися результативно працювати на спільний казанок: три данинські колгоспи упродовж десятиліть замикали районні зведення мало не за всіма показниками виконання своїх виробничих зобов'язань перед державою.

Радянська влада жорстоко мстилася мешканцям таких сіл. 1938 р. вісім данинських ініціаторів розмосковлення Церкви на чолі зі священником Іваном Зоценком рішенням зловісної «тройки» розстріляли, храм закрили, більшість мешканців ви-

морили голодом 1932–1933 років. А на початку 1960-х храм переобладнали під сільський клуб, зруйнувавши всі красені-куполи над ним. Останки будівничого храму оця Петра Скорини, які покоїлися з 1909 р. у храмовому склепі, викинули на смітник.

На початку 1990-х років рішенням держави не знищені до кінця храми, у яких містилися склади або клуби, повертали вірним. У пораненого Данинського храму з'явилася щаслива нагода бути відновленим. Ініціатором такого відновлення виступив Володимир Кательницький.

Як провідний активіст всеукраїнського руху за автокефалію УПЦ і добре знаний у діаспорі, Володимир фактично домовився із заокеанськими земляками про виділення коштів на відбудову куполів знаменитого храму в його рідному селі. Доларові пожертви були зібрані, залишалось тільки отримати згоду самих данинців, що храм повинен знову повернутися до матірньої Української Автокефальної Православної Церкви.

У Данину прибули представники окружної в Ніжині УАПЦ. Однак із «раскольниками» не захотіли розмовляти – ні влада, ні вірні. Уже тоді в селі орудували прихильники Московського Патріархату. Усе, на що вони спромоглися, – замовити сільським теслям простеньку, цілковито відмінну від попередньої дзвіницю. Про куполи навіть не йшлося. Такою короткою виявилася пам'ять нащадків колись неупокореного Москвою села...

Про цю не зреалізовану давню мрію про відродження храму, у якому хрестили його і всіх його предків, В. Кательницький із гіркою розповідав авторові цих рядків під час єдиної зустрічі в Києві, у видавництві «Либідь» при Київському університеті 1996 р. – за рік до його смерті.

Уже пізніше, втілюючи власну ініціативу з повернення селу історичної назви Данина (замість радянських назв Даніно, Данино, Данине), автор цих рядків надіслав депутатам Данинської сільської ради ґрунтовну історичну довідку та відкритого листа до кожного двору з пропозицією «увічнити в назвах вулиць імена тих, хто зробив багато добра Данині, хто її прославив поза межами краю і був несправедливо знеславлений, спаплюжений, витравлений з пам'яті не одного покоління данинців» [Лист М. Тимошика, 2017, с. 245].

Серед семи достойних імен у тому листі значився і Володимир Кательницький. До листа долучалися детальні біографічні довідки про цих особистостей.

Рішення сільської ради було прогнозованим: таких не знаємо. Що ж до пошанування пам'яті наймолодшого знаного да-

нинця – мученика за віру і Україну, то у відмові назвати вулицю на його честь прозвучав аргумент: «Його батько не працював у колгоспі, їздив на бричці та розмальованих санях»...

Справді, народжений 1911 р. Степан Филімонович Кательницький не був колгоспником, а заготівельником від місцевої кооперації. Справді, мав і бричку, і сани, майстерно виготовлені й оздоблені своїми руками. Мав і власну думку, і власну гідність, а таких у радянському селі не любили – ні начальство, ні свої...

Вірною своєму улюбленому братові та його недовершеній справі залишилася лише його сестра Валентина Кательницька (Савельєва). У вузькому колі друзів її називають «каторжанкою» – за все те, що вона достойно витерпіла та витримала, виконуючи місію ангела-охоронця пам'яті її брата Володимира. Вона й передала мені дещо з тих неспростовних документів буремної доби, яка відійшла: фотографії, листівки, газетні вирізки. Ці матеріали не оцифровані, їх не віднайдеш в інтернеті, і цим вони особливо цінні з історичного погляду.

Багато що з тієї буремної доби відійшло, забулося, вивітрилося з короткої людської пам'яті не осмисленим, не пізнаним, достойно не поцінованим. Ідеться передусім про неповторні людські долі тих, хто жив за принципом «якщо не я, то хто?». Утім, вицвілі, зблідлі від часу й мало ким читані всі ці газетні вирізки, фотографії, листівки, листи ще й до сьогодні бережуть дух молодого й красивого, сповненого добрих намірів і світлих мрій одного з нас – Володі Кательницького, його високий життєвий чин і поклик.

Доторкнімося до нього. Щоб не впасти в безпам'ятство, щоб позбутися принизливого комплексу хохла-малороса, щоб набратися певності, щоб стати іншими.

Висновки

1. В українському інформаційному полі бракує публікацій про представників так званого другого ешелону активістів національно-патріотичних, громадсько-політичних рухів, які спричинилися до прискорення державотворчих процесів в Україні у 90-х років ХХ ст.

2. Через нерозкриття убивства 45-річного талановитого журналіста, громадсько-політичного й релігійного діяча Володимира Кательницького ім'я і справа цієї особистості опинилися в розряді «призабутих»; натомість це ім'я заслуговує увійти в новітню українську історію як чин служіння своєму народові і його Церкві.

3. Високий життєвий чин справжнього патріота України, провідного діяча громадського руху за друге відродження Української Автокефальної Православної Церкви, ревного захисника Христової Церкви й великомученика за віру Володимира Кательницького заслуговують на те, щоб його канонізувала Православна Церква України.

1. Дарственная запись Анны Гулевичевны 1615 г. // Памятники, изданные Временной комиссией для разбора древних актов. Киев, 1846. Т. 2. С. 1–29.
2. Зубков А. Чий ж руки в крові патріота? // Молодь України. 1997. 24 лип.
3. Сергієнко О., Бучацький М. На кому невинна кров Кательницьких? // За Вільну Україну. 1997. 22 лип.
4. Левицька Г. Вбивство журналіста Кательницького залишається таємницею // За Вільну Україну. 1997. Ч. 86. 24 лип.
5. Кательницький В. Заповіт Галшкі Гулевичівни звинувачує // Український Голос – Ukrainian Voice. 1996. Ч. 22 січ.
6. Кательницький В. Розв'язання міжправославних конфліктів у руках уряду // За Вільну Україну. 1997. Ч.85. 22 лип
7. Кательницький В. Мертвим – спокій, живим – правду // Вечірній Київ. 1995. Ч. 217. 20 жовт..
8. Куренівська трагедія https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F.
9. Лист М. Тимошика до мешканців С. Данина щодо повернення селу історичної назви та перейменування низки данинських вулиць іменами відомих земляків. В кн. Тимошик М. Село. У 2-х кн. Т. 1. Зійти з безпам'ятства. К., 2017. С. 245
10. Микитенко О. Убивцю родини Кательницьких шукають серед родичів? // Київські Відомості. 1997. 10 жовт.
11. Мученицька смерть // Час-Time. 1997. Ч. 28. 17–23 лип.
12. Світовий конгрес українців готовий підтримати проект меморіалу «Бабин Яр» від Інституту історії України <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sku-babyn-yar/31398337.html>. Режим доступу 6 серпня 2021 р.
13. Спогади президентки видавничої спілки «Тризуб» (Вінніпег, Канада) про Володимира Кательницького. Записані автором у Вінніпезі 23 вересня 2000 року. Архів автора. Папка «Канада. 2000».
14. У Києві відкрили інсталяцію до 60-х роковин Куренівської трагедії <https://kyiv.tsn.ua/u-kiyevi-vidkrivayut-instalyaciyu-do-60-h-rokovin-kurenivskoyi-tragediyi-1743271.html>
15. Українське Православне Товариство Св. Андрія Первозванного // Українське Слово. 1997. 7 серп.
16. Фігус-Ралько А. Про Володимира Катльницького. Спогади президентки видавничої спілки «Тризуб» (Вінніпег, Канада) Анни Фігус-Ралько про Володимира Кательницького. Записані автором у Вінніпезі 23 вересня 2000 року. Архів автора. Папка «Канада. 2000».
17. Чіпко М. Від чиєї руки поліг патріот? // Вечірній Київ. 1997. 15 лип.
18. Чорний вівторок, або Друге Софійське побоїще 1995 року. <https://kyivpastfuture.com.ua/chornyj-vivtorok-abo-druhe-sofijske-poboyishhe-1995-roku/>
19. Щербина В. Нерозкриті злочини стають нормою для України // Вечірній Київ. 1999. Ч. 158. 21 лип.

1. Zubkov A. Chyyi zh ruky v krovi patriota? Molod' Ukrainy. 1997. 24 lyp.
2. Serhiienko O., Buchatskyi M. Na komu nevylnna krov Katel'nyts'kykh? Za Vil'nu Ukrainu. 1997. 22 lyp.
3. Levyts'ka H. Vbyvstvo zhurnalista Katel'nyts'koho zalyshayet'sya tayemnytseyu. Za Vil'nu Ukrainu. 1997. CH. 86. 24 lyp.
4. Katel'nyts'kyi V. Zapovit Halshky Hulevychivny zvyuvachuye. Ukrainy's'kyi Holos – Ukrainian Voice. 1996. CH. 22 sich.
5. Katel'nyts'kyi V. Mertvym – spokiy, zhyvym – pravdu. Vechirniy Kyiv. 1995. CH. 217. 20 zhovt..
6. Kurenivs'ka trahediya https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F.
7. Mykytenko O. Ubyvtysu rodyny Katel'nyts'kykh shukayut' sered rodychiv? Kyivs'ki Vidomosti. 1997. 10 zhovt.
8. Muchenyts'ka smert'. Chas-Time. 1997. CH. 28. 17–23 lyp.
9. Lyst M. Tymoshyka do meshkantsiv S. Danyna shchodo povernennia selu istorychnoi nazvy ta pereimenuvannia nyzky danynskykh vulyts imenamy vidomykh zemliakiv. V kn. Tymoshyk M. Selo. U 2-kh kn.. T. 1. Ziity z bezpamiatstva. K., 2017. S. 245
10. Svitovyy konhres ukrajintsiv hotovyy pidtrymaty proyekt memorialu «Babyn Yar» vid Instytutu istoriyi Ukrainy <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sku-babyn-yar/31398337.html>.
11. Spohady prezydentky vydavnychoyi spilky «Tryzub» (Vinnipeh, Kanada) pro Volodymyra Katel'nyts'koho. Zapysani avtorom u Vinnipezi 23 veresnya 2000 roku. Arkhiv avtora. Papka «Kanada. 2000».
12. U Kyievi vidkryly instalyatsiyu do 60-kh rokovyn Kurenivs'koyi trahediyi <https://kyiv.tsn.ua/u-kyievi-vidkrivayut-instalyatsiyu-do-60-h-rokovyn-kurenivskoyi-tragediyi-1743271.html>
13. Ukrainy's'ke Pravoslavne Tovarystvo Sv. Andriya Pervozvannoho. Ukrainy's'ke Slo vo. 1997. 7 serp.
14. Chipko M. Vid chyyeyi ruky polih patriot? Vechirniy Kyiv. 1997. 15 lyp.
15. Chornyy vivtorok abo Druhe Sofiy's'ke poboyishche 1995 roku. <https://kyivpastfuture.com.ua/chornyj-vivtorok-abo-druhe-sofijske-poboyishche-1995-roku/>
16. Fihus-Ralko A. Pro Volodymyra Katel'nyts'koho. Spohady prezydentky vydavnychoyi spilky «Tryzub» (Vinnipeh, Kanada) Anny Fihus-Ralko pro Volodymyra Katel'nyts'koho. Zapysani avtorom u Vinnipezi 23 veresnia 2000 roku. Arkhiv avtora. Papka «Kanada. 2000»
17. Shcherbyna V. Nerozkryti zlochyny stayut' normoyu dlya Ukrainy. Vechirniy Kyiv. 1999. CH. 158. 21 lyp..